

## gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 4. oktobra 1865.

## Misli o političnem programu,

ktelega so razodeli slovenski rodoljubi, dne 25. septembra t. l. v Mariboru zbrani, ter jih podajajo svojim slovenskim bratom na pretres.

Zahteve slovenskega naroda so:

A. Da se kranjskemu vojvodstvu povrne zemeljna celota.

Ko sta si cesar Karol V. in nadvojvoda Ferdinand I. delila avstrijske dežele, ter sta od kranjskega vojvodstva hotela odtrgati Metliko, Pivko, Kras in Istro, odrekli so jima leta 1521. kranjski stanovni oblubo zvestobe, dokler se jim ni potrdilo s pismom, po Karolu V. vlastoročno podpisanim ddo. Brusel 16. marca 1522., da z vojvodstvom kranjskim imajo zediniti se Metlika, Kras in Istra, pa tudi vsi drugi kraji, kakor so mu pred pripadali po pravici in navadi, in tudi, kar jih je Benečanov otetih, brez vsake izjeme, ter imajo vsi nerazdružno zvezani biti in skupaj ostati. In ostali so združeni.

Se le minister Bach je leta 1849. samovoljno iz Istre naredil posebno kronovino in kosove Krasa pridjal k goriški grofiji in Istri.

Ni dvombe, da bodo historično celoto kranjskega vojvodstva podpirali:

- Državna vlada, ker je Avstriji neobhodna potreba, krepke pokrajine proti Italijanstvu\*); ta pa ne more biti niti italijanska, niti nemška, ampak slovenska;
- Slovani česke in poljske in vsi narodi ogrske krone, ker ima trdno zgodovinsko in národno podlogo;
- vsi Slovenci; zakaj čim krepkeje bo kranjsko vojvodstvo, tem jače bo pritezalo in edinilo druge slovenske kosove in tako vsem Slovencem podpora in središče postajalo.

B. Da se ohrani narodu slovenskemu narodna celota, to je, da njega potujčevanje za vselej prestane.

V ta namen se ima uprava, zástop, vlada in ravnopravnost slov. naroda na sledeči način uravnati:

## I. Uprava.

Upravni organizmi naj bodo:

1. Soseska, ki obsega vasi in hiše, ki imajo skupaj eno podružnico ali cerkev. Ona si voli svojega župana, ki gospodari ali sam ali s pridanim odborom s soseskinim premoženjem, ter izvršuje, kar mu občina naloži.

Združba v soseske je dobrovoljna.

2. Občina, ki obsega več sosesk, ako je mogoče celo faro, in če je ta malehna, po več fará. Ona si voli svojega glavarja in odbor, v kterege se pa brez volitve jemljó soseskine župani.

Po ubogih in v izobraženje zaostalih deželah morajo

občine dovolj velike biti, drugač zavolj pomanjkanja imetnih in dušnih moči hirajo.

Zatoraj se druženje v občine, ki so prevažen organizem narodne avtonomije, ne more soseskam samim na voljo dajati, temveč naj jih združuje sam deželni zbor v dogovoru z vlado in soseskinimi zaupniki.

3. Županija, kakor kamen ogelnik narodnega samopravja, narejena po izgledu ogerskih varmedij (komitatov) in hrvaško-slavonskih županij (Kreisgemeinde).

Ona bi obsegala po več sedanjih političskih okrajev (kantonov) kolikor mogoče ene narodnosti, ter bi prevzela politično in sodno upravo I. stopnje; prigledovala bi občine in vodila volitve za narodni zastop. Njeni organi bi bili: Skupščina, odbor, uradniki in služabniki, ki bi se lahko po okrajih razstavili, kakor sedaj državni.

Marala bi dovolj velika biti, in imeti vsaj kacic 100.000 duš; le potlej se je nadjati, da pride v skupščino dosti politično izobraženih, nezavisnih, značajnih mož, in da županija tudi kaj premore. Tako na pr. bi imelo kranjsko vojvodstvo 4 županije: gorenško, osrednjo, dolensko in notranjsko.

Razlogi:

- Tudi do l. 1848 je bila sodna in politična uprava v deželnih rokah, samo da so jo do tedaj izvrševali samo grajščaki, ko privilegiran stan. Odkar je pa njih privilegij prestal, razširijo se čisto dosledno stanovske pravice na cel narod;
- le s tacimi županijami se bo mogoče iznebiti birokracije, ki samoupravi in narodni ravnopravnosti ne bo nikdar prijateljica;
- tako bi se dali zmanjšati upravni stroški. Zakaj če se zraven avtonomnih oblasti postavijo še državni uradi, bodo stroški dvojni.

Nadjati se je, da državna vlada napravi županij ne bo nasprotna, ker imajo korenino v zgodovini, in kar ona dovoli ogrskim deželam, tega slovansko-nemškim ne more odreči.

## II. Zástop.

Da se zastop za deželni zbor uredi na narodnem stalu, je treba:

1. Da se v deželah, kjer prebivajo razun Slovencev še drugi narodi, napravijo volitveni okraji (Wahlbezirke) po narodnostih.

Sploh naj volijo volitveni okraji svoje poslance direktno, kolikor mogoče, vsak le po enega.

Vodba volitev gré županijam, kakor se imajo po tem našem programu po narodnosti narediti.

2. Da se v raznonarodnih deželnih zborih napravijo narodni odseki (kurije).

Tako so tudi v prejšnjih časih stanovski deželni zbori reči, ki so se tiskale le enega stanú, ali, če so

\*) Glej sestavek današnji pod naslovom: „Avstrija, pozor!“



stanovi bili različnih ver, le ene vere, po kurijah obravnavali.

3. Skupne reči ilirskega kraljestva in štajarskega vojvodstva, ki delate notranjo-avstrijsko skupino, naj zastopa skupinski zbor, v katerega pošljejo deželni zbori te skupine svoje poslance. Za reči pa, ki se tičejo narodnosti, snide se skupinski narodni zbor, v katerega pridejo samo poslanci deželnih zborov ali kurij dotične narodnosti.

4. Skupne državne zadeve bo zastopal po smislu diplome 20. oktobra 1860 državni svet, ki se sestavi iz poslancev deželnih zborov in bo glasoval po skupinah.

### III. Vlada.

C. k. namestništvo je v deželi državo-vladni organ za politiško upravo. Ono izvršuje državne in deželne postave, pregleduje samopravne organe in pazi, da se postava povsod izpolnjuje.

Na čelu skupinske uprave stoji dvorska kancelarija, na čelu državne pa ministerstvo na Dunaji.

Deželne ali zborne sodnije ima vsaka dežela svoje, višje sodnije pa cela skupina eno.

### IV. Ravnopravnost.

Narodna ravnopravnost je z diplomom 20. oktobra 1860. in slovesno cesarsko besedo Slovincem zagotovljena. Njo uresničiti v djanji je sedaj skupna pravica pa tudi skupna in solidarna dolžnost celega slovenskega naroda. Skupno in solidarno bomo stali ne le vsaka dežela za-se, ampak vsi za vsacega in vsaki za vse, z delom, tiskom in besedo, da se pogubljivo in nekrščansko potujčevanje naše narodnosti za vselej ustavi; zakaj zguba, ki zadene katero koli slovensko stran, zguba je za vse Slovence; in zaostajanje ktere-koli slovenske pokrajine v razvitku vsem drugim škodo nanaša.

Mi zahtevamo, da se slovenskemu jeziku izkaže v šoli, uradu in cerkvi popolna pravica, in tirjamo:

1. Da za Slovence nihče ne postane niti učitelj, niti uradnik, niti duhovnik, kdor ne dokaže, da zna popolnoma slovenski jezik govoriti in pisati.

2. Da se uradnikom, učiteljem in duhovnikom, pa tudi advokatom in notarjem med Slovinci, ki nimajo popolnega znanja slovenskega jezika v pismu in besedi, postavi rok (termin), do katerega se ga naučiti morajo.

3. Da se ukaže že precej zdaj uradnikom, ki so jezika zmožni, da dopisujejo in odpisujejo slovenskim ljudem po slovenski, in da zapisnike ž njimi narejajo po slovenski.

4. Da se po ljudskih šolah slovenskih krajev, po glavnih in farnih brez izjeme, slovenščina vpelje že precej zdaj za učni jezik.

5. Da se po gimnazijah in realkah med Slovinci nauk z ozirom na ravnopravnost uravná po programu, ki so ga „Novice“ 6. novembra 1861. leta podale.

Sploh pa mora po ilirskem kraljestvu in štajarskem vojvodstvu slovenski jezik, ker je deželni (Landessprache), za vsacega obligaten biti, tako, kakor je sklenil lani česki zbor zastran češčine.

6. Da se napravi stolica, kjer se bodo učili pravdoslovni predmeti, zlasti pozitivno pravo, po slovenski.

7. Da se pri višji sodnji postavi svetnikov (Räthe), ki bodo slovenskega jezika v pismu in besedi zmožni, po razmeri slovenskega prebivalstva.

### V. Pot, po kateri se program izvrši.

1. Ministerstvo je prositi, da po dolžnosti, s katero ima oktobersko diplomom in cesarsko obljubo dopolniti, precej potrebne naredbe izdá, da se ravnopravnost slovenskemu jeziku uresniči.

2. Po oktoberski diplomom, po patentu 20. sept. t. l.

in po zgodovini imajo deželni zbori pravico, državopravne predmete obravnavati. Tega pota se bomo tudi mi držali. Ker so pa Slovinci v nekterih deželnih zborih po sedanjem oktroiranem volitvenem redu v vekoviti manjšini, a od večine se ni nadjati podpore našim narodnim prizadevam, zato bomo Njih Veličanstva prosili, da nam ono v tistih primerljajih, v katerih nam dosedanje oktroirane naredbe neprestopljive zapreke stavijo, iz Svoje polnovlastnosti potrebno pomoč za državopravno našo uredbo nakloniti blagovolili.

Na koncu bodi še to opomnjeno, da te misli (ta program) podajajo le poglobitve črte in načela. Vi pa, slovenski rodoljubi, prevdarite, popravite, dopolnite, kar je treba, ter pomagajte, da se poslopje narodne organizacije dovrši Vam in narodu slovenskemu na zadovoljnost, srečo in slavo.

## Gospodarske stvari.

### Iz zbora avtrijskega gozdnega društva.

(Konec.)

V sredo po nekolikem razgledu po sadnem in ribjem trgu smo jo vdrli na hrib proti Ferdinanduju, ker smo videli z raznim drevjem obsajeni sovdanasti svet, kteremu se rast slabo odseda; više starikaste hraste vse z odsekanimi vrhovi in male vrednosti, ker so debla večidel zimasta in votla. Mlade rasti je malo vmes, kôsa ali žival vse proti zatare, pač škoda! Vrh hriba stoji lepo poslopje imenovano Ferdinandej.

Tukaj so se zbrali ob deveti uri predpoldne vsi družbeniki, in pod vodstvom predsednika kneza Colloredo-Mansfelda se je pričelo pomenkovanje o pogozdovanji:

1. Je li mogoče Kras pogozditi?
2. Kako je to pričeti, in
3. kakošen svet je za pogozdovanje porabiti?
4. S čim naj vlada pogozdovanje pospešuje?

Na prvo prašanje so vsi pričujoči enoglasno potrdili, da se Kras, naj je še tako kamenit, dá pogozditi, če ne naglo, pa saj sčasoma.

Drugo prašanje se je rešilo tako, da se mora svet, namenjen in odločen za pogozdovanje, ograditi, paša v njem in vsaka drugačna poraba prenehati, da se kolikor mogoče sam zaraste, in kodar ni les gosto pognal, naj se pomaga s sadikami. Za zboljšanje in pomnoženje zemlje se je priporočal posebno črni bor, čegar les je posebne vrednosti za brodovje.

O tretjem prašanji se je izgovorila želja, kar se tiče pašnikov tržaškega mesta, naj se vzame v pogozdovanje tretji del; kar se pa tiče pogozdovanja Krasa zunaj tržaške okolice, se je oziroma na okolščine Kraševcev, ki svoj živež vlečejo iz njiv, travnikov in spašnikov, želja izgovorila, naj vsaka soseska (komun) en del svojega spašnika (gmajne) za pogozdovanje odloči, kar mogoče po vrhu ležeče kamnje potrebi, s suhim zidom ogradi, in v njem pasti preneha.

Četrto prašanje se je tako rešilo, da se vlada naprosi, naj gruntni davek od sveta, odločenega za pogozdovanje, odneha za toliko časa, dokler se ne bode smelo po tem svetu pasti, ali les za se porabiti.

Po dokončanem posvetovanji so se vsedli družbeniki in mnogo Tržač nov za obilo založeno mizo darovani od tržaškega mesta, pri kateri se je vrstila napitnica za napitnico.

Na prašanje, kovo korist bode rodil ta ogled po Krasu, in posvetovanje o njegovem pogozdovanji, se dá odgovoriti: Zvedeni možaki v gozdnarstvu iz vseh avstrijskih krajev so enoglasno potrdili, da je mogoče pogozditi Kras, če je še tako kamenit, ker peščica zemlje